

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte fredag den 25. mars 1960 kl. 9.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Borten, Bøyum, Finn Moe, Offerdal, Røiseland, Aarvik (for Wikborg), Henrik Svensen, Dahl, Hegna, Paul Ingebretsen og Vatnaland.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Utenriksminister Lange og forsvarsminister Handal.

Dessuten ble følgende embetsmenn gitt adgang til møtet: Generalløytnant Øien, statssekretær Himle, ekspedisjonssjef Ramm fra Forsvarsdepartementet og ekspedisjonssjef Gunneng fra Utenriksdepartementet.

Formannen: Forsvarsministeren har bedt om å få dette møtet for å kunne redegjøre for de spørsmål som kommer opp på forsvarsministermøtet i NATO om en ukes tid. Jeg gir med en gang ordet til forsvarsministeren.

Statsråd Handal: Det har nå blitt vanlig at forsvarsministrene møtes en gang på vårparten for å drøfte der mer rene forsvarsspørsmål. Denne gang har det vært noen tvil om dette møtet skulle avholdes, men det er blitt til at det skal holdes. Det vil finne sted 31. mars og 1. april i neste uke.

Det er på dagsordenen foreløpig oppført 6 spørsmål. Det ene er luftforsvaret. Det annet er fordelingen av forsvarsbyrdene. Det tredje er NATO's forsvarsplaner. Det fjerde er samarbeidet vedrørende forskning, utvikling og produksjon. Det femte er endringer i den årlige årsoversikt, dvs. prosedyren for dette. Det sjette spørsmålet er forsyningsmessige spørsmål innenfor NATO-alliansen.

En del av disse spørsmål er mer teknisk-militært betonet, andre har et mer politisk innhold.

Når det gjelder samordningen av luftforsvaret, har arbeidet med integreringen tidligere vært nevnt i stortingsdokumenter, og jeg var inne på spørsmålet i den utvidede utenrikskomite den 27. mars 1958. Det har gjentatte ganger vært ført opp på kartet for drøftelse i NATO, og det var senest satt opp på desembermøtet i 1959.

Det er fra norsk side gitt uttrykk for at vi er sterkt interessert i integrering, og at vi mener det er en nødvendig løsning på grunn av den militær-tekniske utvikling som har funnet sted. Men det har ikke blitt noe av det, og det henger da i første rekke sammen med Frankrikes holdning til dette spørsmålet. På desember-møtet sa franskmennene at de mente det var mulighet for å kunne løse dette spørsmålet teknisk, og møtet vedtok at Frankrike innen to måneder skulle avgi en rapport om hvordan spørsmålet kunne løses. Det er vel dette materialet som vil bli grunnlaget for drøftelsene om dette spørsmålet når vi nå møtes i Paris i neste uke. Men denne rapporten er ikke kommet til oss, slik at vi i dag bare er utrustet med kunnskapene fra de tidligere forslag om integrering. Hva som da vil ligge i det nye materialet, vet vi ikke, men etter det vi har inntrykk av nå, er det mulighet for at man er kommet til

en enighet mellom Frankrike og general Norstad, og at det arbeides videre med det rent tekniske spørsmål om SHAPE.

Norstads syn på integreringen er jo kjent fra tidligere. Det går i hovedsaken ut på en sammensveising av de eksisterende, nasjonale luftforsvarssystemer innen Europa-kommandoen til et felles system under NATO's operative ledelse. Systemet må være effektivt både i fred og i krig. Han har også engang uttalt at uten slik integrering av luftforsvarsstyrkene, finnes det ikke noe luftforsvar i Europa. Det var en sterk uttalelse, men jo mer man studerer den tekniske utvikling, jo mer blir man klar over at distansene mellom grensene er blitt for korte. Det vil kanskje ikke være mulig ved utbruddet av en krig, å omstille kommandoapparatet for den første fase, og den første fasen vil sikkert bli nokså bestemmende for utviklingen av en situasjon. Derfor har han pekt på at det er nødvendig allerede i fred å ha skapt kommandoapparatet og gitt kommandoapparatet den nødvendige myndighet.

Vi har, som sagt, fra norsk side tidligere gitt uttrykk for at vi er villige til å legge denne saken fram for Stortinget til endelig avgjørelse. Stortinget må naturligvis ha denne saken til behandling, og delvis fordi vi da må endre de bestemmelser som vi har med hensyn til kommandoovergivelsen til NATO-apparatet ved krig. Det må nå overlates den operative kommando allerede i fred. Som jeg har sagt tidligere i komiteen, har man også undersøkt hvordan dette vil stille seg i forhold til vår Grunnlov. Justisdepartementet har gitt uttrykk for at det ikke er noe i veien for det, at man ikke trer Grunnloven for nær i denne sak. Men disse spørsmål vil man da måtte komme tilbake til i forbindelse med sakens fremleggelse for Stortinget.

I øyeblikket venter vi med stor spenning på hva rapporten fra Norstad og Frankrike vil gå ut på, og denne rapporten vil bli lagt fram på møtet i Paris. Vi har altså ennå ikke fått den og vet da ikke hva som står i den.

Henrik Svensen: Kan det sies noe nærmere om hvilke praktiske konsekvenser en slik integrering av selve kommandomyndigheten vil få for oppbyggingen av vårt luftforsvar?

Statsråd Handal: Nordkommandoen vil fortsatt være den samme. Det blir kanskje noen mindre grenseforskyvninger i syd mellom sentralavsnittet og nordavsnittet. I realiteten vil det bety at vi overlater den operative kommando, mens den administrative og personellmessige side fremdeles blir en helt nasjonal sak. Jeg tror ikke vi vil merke noen særlig stor forskjell i sakens gang. – Nå har jeg imidlertid nettopp fått vite at saken ikke kommer opp på møtet. Den er vel ikke tilrettelagt.

Hegna: Hvis jeg forsto statsrådets siste bemerkning riktig, blir ikke denne saken tatt opp på møtet. Skyldes det franskmennene?

Utenriksminister Lange: Jeg har fått tid til å lese denne meldingen. Franskmennene har ikke avgitt noen endelig reaksjon, slik at spørsmålet ikke blir

ferdigbehandlet mellom øverstkommanderende og de franske myndigheter i tide. Det skal derfor behandles i det faste råd så snart det er endelig klarert mellom de to.

Hegna: Det er to spørsmål i forbindelse med opplegget fra forsvarsministeren som det kanskje kan være av interesse å si et par ord om. Det ene – det er jo for så vidt ikke aktuelt nå – er spørsmålet om det grunnlovsmessige forhold ved å overdra kommandoordningen på den måten i fred. Det har tidligere vært forskjellige utredninger av det spørsmålet, og jeg skulle helst tro etter de utredninger som allerede foreligger, at det vil være en tvilsom ting. Men man kan jo se på begrunnelsen når den i sin tid kommer.

Det annet spørsmål – som forsvarsministeren ikke nevnte – er hvor vidt en slik integrering vil ha innflytelse på så vesentlige punkter i Norges forsvarspolitiske stilling som forholdet til bruken av atomvåpen og basepolitikken. Det er kanskje ikke noe særlig å si på det nåværende tidspunkt, bortsett fra at det må gjøres klart at det ikke foreligger noe grunnlag for at Norge på det nåværende tidspunkt kan innrette seg slik med hensyn til integrering at det endrer den basepolitikk som er lagt opp.

Statsråd Handal: Justisdepartementet mener at det grunnlovsmessig er helt i orden. Vi har allerede i fred stillet styrker under Nordkommandoen. Vi har hatt Tysklandsbrigaden og vi har i dag brigaden i Egypt under FN's kommando. Det er hos de juridiske myndigheter ikke noen betenkeligheter ved det, men det spørsmålet vil man jo komme tilbake til når saken blir aktuell.

Når det gjelder spørsmålet om atomvåpen, er det fortsatt en nasjonal avgjørelse som der må tas, og ikke noe annet. Selv om den operative kommando eventuelt skulle bli overdratt til et alliert kommandoapparat, er det den norske regjering og det norske storting som vil måtte fatte vedtak i disse spørsmål hvis de melder seg.

Formannen: Jeg vil gjerne spørre om ikke den utvidede utenrikskomite kunne få tilsendt den betenkning som Justisdepartementet har avgitt om denne integreringen. Vi må i mai måned behandle det hvilende grunnlovsforslag om en eventuell endring av § 93, som går ut på at man kan gi en viss myndighet til overnasjonale organer. Jeg tror denne betenkning kan være et viktig bidrag for komiteen ved vurderingen av hvor nødvendig en slik endring er. Det ble under behandlingen av EFTA-konvensjonen gitt uttrykk for sterk tvil om man virkelig var innenfor Grunnlovens ramme. Jeg ville sette stor pris på om vi kunne få denne utredning som et fortrolig dokument.

Statsråd Handal: Det er ikke noe i veien for at Forsvarsdepartementet gir en fullstendig utredning av Justisdepartementets syn på denne saken og sender det som en egen ekspedisjon.

Røiseland: Dette kan bli ei nokså avgjerande sak for oss når den tida kjem. Men hr. Hegna reiste spørsmålet om basepolitikken vår, og om dette vil ha noko å seie for basepolitikken. Det svarte ikkje statsråden noko på, så vidt eg skjønna. Eg er ikkje utan vidare samd med hr. Hegna i at vi ikkje skal diskutere ting som kjem i strid med det gamle dogmet som vi har hevda når det gjeld basepolitikken. Det trur eg nok vi blir nøydde til. Det er ille om vi skal være så kategoriske og dogmatiske når det gjeld basepolitikken. Eg trur ikkje det i lengda er holdbart. Men det eg har interesse av å få vite, er om denne integreringa kan gjennomførast utan at spørsmålet om basepolitikken i det heile blir drøfta?

Statsråd Handal: Å drøfte basepolitikken det er én ting, men det er Regjeringen og Stortinget som vil måtte ta avgjørelsen. Det kan ikke gjennomføres noen endring selv på det operative plan uten Regjeringens og Stortingets samtykke.

Røiseland: Nei, det er klart at ein kan ikkje tvinge på oss noko. Stortinget og Regjeringa må gå med på det. Men om vi går med på denne integreringa, slik som ho er lagt opp eller slik som ho kanskje vil bli gjennomført, vil ikkje det då ganske automatisk føre til at det vil bli diskutert om vi bryt med det gamle dogmet? Eller kan det gjennomførast på ein slik måte at ikkje noko menneske kan seie at dette er eit brot med den gamle basepolitikken vår? Det er det som er problemet. At avgjersla er i Regjeringa og Stortinget er eg klår over.

Statsråd Handal: Etter det jeg kan se av de prinsipper som ligger til grunn for dette, vil det ikke kunne reises noen tvil om at vi holder oss til det vi tidligere har vedtatt. Det blir en kommando som faktisk allerede i dag er etablert. Den er etablert på Kolsås. Men det vil bli en operativ kommando i fred, i motsetning til at den skulle overtas i krig.

Borten: I den rapporten vi fikk til gjennomlesning for en tid siden fra ministermøtet i Paris, fremgikk det at det var, skal vi si, divergenser i oppfatningen med hensyn til hva som skulle stå på dagsordenen for denne konferansen. Så vidt jeg husker – jeg leverte rapporten fra meg igjen med en gang – sto det der at Norge skulle redegjøre særskilt for sitt syn, formodentlig da gjennom vår ambassadør, i løpet av februar-mars. Jeg vil gjerne spørre om det er gitt en slik redegjørelse for disse problemene, og om det kan sies noe om hva redegjørelsen munnet ut i?

Utenriksminister Lange: Den redegjørelsen er ennå ikke gitt. Den vil bli gitt den 6. april i et rådsmøte. Den er nettopp ferdigbehandlet fra Regjeringens side, og konklusjonen er at vi ser ingen grunn i den nåværende situasjon til å forandre vår holdning til stasjonering og den derav følgende lagring av atomladninger i Norge.

Borten: Jeg vet ikke om det går an å spørre om utenriksministeren har det inntrykk etter det som kom fram på ministerkonferansen, at det ble utøvet et, skal

jeg si, lindrig press mot Norge, eller at det var et ønske fra de andre at vi skal endre vår oppfatning av de problemene?

Utenriksminister Lange: Jeg tror neppe man kan si det som en generell holdning, men vi fikk inntrykk av – og det var det som var foranledningen til at vi tilbød oss å gi en redegjørelse – at i de 11 år som er gått, har det vært et så sterkt personskifte både på den militære og politiske side at de var litt i villrede om hva begrunnelsen for det norske standpunktet var, og at det derfor vil være nyttig at det blir redegjort for det i noen bredde. Det er det som det er meningen å gjøre der.

Borten: Kan vi regne med at det tradisjonelle norske standpunktet ikke støter på noen motstand, eller rettere sagt at de andre vil akseptere det?

Utenriksminister Lange: Det vil vise seg. Men vi vet i dag at det fra britisk side er gitt uttrykk for at de fortsatt mener at det er grunn til å opprettholde vårt standpunkt.

Hegna: Det referatet som hr. Borten siktet til, og som jeg også har lest, var forholdsvis kortfattet. Men for så vidt som man kunne lese noe ut av det, må man si at det var en ganske kraftig kanonade både fra den tyske forsvarsminister og fra Spaak mot det norske standpunkt, hvis man skal vurdere uttalelsene i det hele tatt. Særlig vil jeg si at en slik uttalelse fra den tyske forsvarsministeren som at det er indrepolitiske vanskeligheter for den tyske regjering på grunn av den holdning som tas i andre land, er en ganske uforskammet uttalelse. Sine indrepolitiske vanskeligheter får de ordne selv, og vi må også få ordne våre indrepolitiske forhold. Men referatet var jo meget kort.

Kjøs: Hvis man skulle få svar på det spørsmål som hr. Røiseland reiste, om en integrering av luftforsvaret vil bryte ned gamle dogmer, måtte en jo vite hva denne integreringen egentlig innebærer. Og da vil jeg spørre: Innebærer den noe vesentlig ut over en nyordning av kommandoforholdene og de nødvendige felles øvelser som jeg forutsetter man måtte ha en del av?

Statsråd Handal: På det vil jeg svare at det innebærer ikke noe annet enn at vi forskyver tidspunktet for overtakelsen av kommandoen.

Kjøs: Det stemmer i grunnen med mitt inntrykk av det hele.

Statsråd Handal: Punkt 2 gjelder spørsmålet om fordelingen av forsvarsbyrdene. På møtet i desember ble det fra amerikansk side fremholdt at den øking i velstanden som hadde funnet sted i de siste år i mange av medlemslandene, burde tilsi at disse land nå tok en større del av de økte forsvarsbyrder. Det har da ført til at den amerikanske delegasjon til dette møtet har lagt fram et memorandum, hvor de da utdyper nærmere dette synspunktet. Det har vi fått den 16. mars.

De peker på at fellesforsvarets relative styrke vis-à-vis Sovjet-Samveldets våpenoppsetninger fortsatt vil synke dersom NATO-landene ikke setter mer inn på å dekke de militære behov. De peker på at det er behov for større innsats på nesten alle felter innen fellesforsvaret. Amerika vil fortsatt yte sin hjelp, men det er en hjelp som må komme i tillegg til en større innsats fra de europeiske staters side. De understreker på nytt at Vest-Europa nå er i en sterk økonomisk stilling og bør kunne bære mer av byrdene ved oppbyggingen av NATO's kollektive styrker. Det blir også pekt på at Amerika fortsatt vil ha militære styrker i Europa så lenge det er behov for det, men at det amerikanske tillegget må betraktes som et supplement til Europas egen innsats.

Memorandumet inneholder for så vidt ikke noe nytt i forhold til det som vi er kjent med fra tidligere. Det er bare sterkere understreket nødvendigheten av at man i Europa nå påtar seg litt mer av byrdene.

Dette var altså fremme på desember-møtet. Det ble fra norsk side den gang pekt på at man naturligvis kunne forstå det amerikanske syn. Man var også enig i at man ikke på dette tidspunkt burde foreta noen svekkelse av forsvarsberedskapen, men at man anså det meget vanskelig å gå til noen stor øking av budsjettet under den nåværende utvikling på det utenrikspolitiske område.

Vi har vært i kontakt med den amerikanske våpenhjelpkommisjonen i Norge. Vi har merket oss en tendens til å knytte hjelpen sammen med norsk egeninnsats. Personlig tror jeg ikke på at vi skal vente noen radikal omlegging av våpenhjelpen fra amerikansk side, men de legger vekt på at det vises vilje til øking av innsatsen, og at det er større vilje til samarbeid. Dette er forhold som gjelder de fleste land i Europa. Amerika mener også at det er enkelte land i Europa som bør kunne delta i hjelpearbeidet med bidrag, og underforstått er det vel Tyskland de mener nå er kommet i en slik økonomisk stilling at de burde kunne yte større hjelp til fellesforsvaret, dvs. yte hjelp til de land som ikke har evnen til å øke sin innsats på det forsvarsmessige område.

Når det gjelder vårt eget land, merker vi de krav som kommer nå når det gjelder spørsmålet om nye våpen og reservedeler til nye våpen. Vi får nå i motsetning til tidligere, presentert regningen for hva disse nye våpen vil koste i årlige driftsutgifter, dvs. inkludert innkjøp av reservedeler.

Regjeringen har arbeidet med et nytt marineprogram, som jeg har tillatt meg å gjøre kjent for det parlamentariske kontaktutvalg. Det er et helt nytt marineprogram på tilsammen 840 millioner kroner, som vi har håp om kan finansieres på en 50-50 pst. basis med USA. Vi har et svært godt håp om at det skal kunne gjennomføres. Men det krav som man fra amerikansk side vil stille, er at dette kommer som et tillegg til det norske forsvarsbudsjettet. Det vil bety en øking med ca. 50 millioner kroner for en åtte-årsperiode fremover. Det vil bety en 5 pst. øking. Jeg har i all fall tro på at dersom vi makter å få dette programmet til og dersom vi kan gjennomføre det, vil amerikanerne betrakte dette som et vesentlig tiltak fra norsk side. De vil også betrakte det som et uttrykk for vilje til økt innsats. Jeg tror vi dermed kan innspare hva de ellers ville kreve på de andre, konvensjonelle våpen av tilleggsytelser, slik at jeg anser dette nye marineprogrammet nær sagt som en utgift

til inntekts ervervelse, for å bruke et kjent uttrykk. Jeg tror også at vi på den måten vil vinne goodwill på nytt i Amerika for vår forsvarsinnsats.

Nå vel, dette memorandumet ligger her, og det vil sikkert bli en del diskusjon omkring spørsmålet på dette møtet. Jeg skulle tro at vi fra norsk side da vil gi uttrykk for at vi arbeider med dette programmet, som – hvis det blir gjennomført – vil bety en øking av vår innsats.

Formannen: Så vidt jeg forstår, skulle det være god utsikt til at dette spørsmålet eventuelt kan bli løst ved at vi vedtar et nytt marineprogram.

Ellers er jeg enig i at forsvarsministeren gjentar det standpunkt vi ga uttrykk for i desember, og som man også har gitt uttrykk for her. Men jeg vil fremkaste den tanke til overveielse om ikke forsvarsministeren her skulle ta et forbehold og si – hva jeg mener er den faktiske sannhet – at vi må ta forbehold om at det da blir en tilfredsstillende ordning mellom De seks og De syv. Dette spørsmål om De seks og De syv er et så alvorlig spørsmål også for vår økonomi, at jeg tror tiden nå er kommet til å gjøre oppmerksom på dette på høyeste hold. Sverige har gjort det ved å protestere mot de amerikanske uttalelsene som kom omkring kommunikeet fra møtet mellom Eisenhower og Adenauer.

Jeg har lest noen rapporter fra De forente stater, hvor det synes som man der ikke er oppmerksom på De syv's standpunkt. Fellesmarkedet driver en så effektiv propaganda i Amerika at man ser overhodet ikke den annen side av saken. Derfor tror jeg nettopp at man i et sånt fortrolig møte, hvor det ikke blir noen offentlighet om saken, kan gi en liten advarsel, slik at i all fall den amerikanske forsvarsminister kan rapportere tilbake: Hva er det vi er i ferd med å gjøre?

Statsråd Handal: Hvis jeg ikke erindrer feil, ble dette spørsmål også nevnt i desember-møtet av utenriksministrene. Jeg tror for så vidt ikke det er noe galt at jeg på ny refererer til det og gjentar det.

Det er et annet punkt på dagsordenen for møtet, som heter produksjonssamarbeid. Der foreligger det et engelsk forslag som faktisk tyder på at man i England slår inn på en annen vei for å komme over dette med De seks og De syv. Vi har for øvrig også i foredrag pekt på at den økonomiske utvikling er av avgjørende betydning for et lands muligheter til å kunne yte noe til forsvaret. Dette skal da bli tatt ad notam.

Røiseland: Eg er heilt samd med formannen; dette er ikkje berre eit trugsmål, det er reine sanninga. Dersom vi ikkje får samordning mellom Dei seks og Dei sju, er det klart at det vil gå så hardt ut over vår økonomi, at det ikkje er tale om at vi kan ta større forsvarsbyrder. Det greier vi ikkje, om vi aldri så gjerne vil. Eg synest det er all grunn til å streke under det.

Ei anna sak er at har vi streka under det så sterkt, og det så kjem til ei ordning mellom Dei seks og Dei sju, vil dei presentere dette for oss og seie at no er alt i orden for å gje dei 800 millionane. Det er så – men heller det. Vi får heller gjere det, enn vi får risikere brot mellom Dei seks og Dei sju.

Hegna: Jeg er enig i det formannen har sagt om forholdet mellom De seks og De sju.

Jeg festet meg ellers ved en uttalelse om arrangementet med marineprogrammet i forsvarsministerens innlegg. Jeg har i og for seg ikke noe imot at man legger opp marineprogrammet, det kan være i høy grad betimelig. Det er heller ikke til diskusjon her. Men det var en enkelt ting han nevnte. Så vidt jeg forsto, var avtalen med amerikanerne om gjennomføring av programmet, at en av våre forpliktelser skulle være at man ikke i den tid programmet varte, skulle redusere omfanget av forsvarsbudsjettet. Jeg tror nesten det var det uttrykk forsvarsministeren brukte. Jeg vil gjerne vite i hvilken form dette er tenkt satt på papiret? Noen adgang til å forplikte utover det enkelte år, har man jo ikke.

Statsråd Handal: Jeg håper jeg ikke sa at vi skulle forplikte oss til ikke å redusere. Jeg sa vel at det amerikanske krav er, i den form som det foreløpige utkast antyder, at vi skal ha dette som et tillegg til vårt forsvarsbudsjett. Jeg mener jo at det i en slik avtale, når den blir utviklet – det er jo ennå bare løse setninger – naturligvis også må være med en setning om at dersom nedrustningsforhandlingene fører til et gunstig resultat, må det ha samme virkning for vårt forhold som for de øvrige.

Hegna: Ja, eller også at dersom Stortinget fra år til år finner for godt å redusere, så kan det ikke på forhånd fraskrive seg adgangen til å gjøre det. Det må være klart.

Men det som vel for så vidt kan gjøres, er at man sier at man skal betrakte eventuelt den amerikanske innsats som et tillegg, som ikke i og for seg fører til noen reduksjon av vårt forsvarsbudsjett, som vi ellers, ut fra vår vurdering, kommer til å ta. Det er det selvfølgelig adgang til å gjøre. Men det er neppe adgang til å gjøre noe utover det.

Formannen: Jeg tror det siste er det riktige. Det som er hovedsaken for amerikanerne, er at om vi f.eks. går til dette nye marineprogrammet, så skal det komme i tillegg til det ordinære forsvarsbudsjett. Men deri ligger vel ikke at høyden av de ordinære forsvarsbudsjett skal være bestemt i forbindelse med avtalen.

Henrik Svensen: Det var omtrent det samme som formannen nettopp nå sa, jeg ville si. Amerikanernes krav er vel at våre utgifter til gjennomføringen av marineprogrammet – halvparten av 840 millioner – forutsetningsvis skal komme i tillegg til det vi ellers ordinært vil bevilge til forsvaret. Noe mer er det ikke amerikanerne ønsker.

Man kan ikke egentlig si at man binder seg for fremtiden. Man kan hvert enkelt år la være å ta denne bevilgningen. Det vil da få den følge at amerikanerne heller ikke vil gi oss sin del. Sterkere tror jeg ikke man binder seg. Jeg tror ikke man kommer i konflikt med det enkelte Stortings bestemmelsesrett.

Hegna: Jeg har ikke sett formuleringen, og vet ikke hvordan den kan oppfattes.

Statsråd Handal: Dette er ennå ikke satt på papiret. Det er bare fire spørsmål vi har fått.

Kjøs: Det må vel være ganske klart at når man skal legge opp en plan for fornyelse av Marinen, og den skal strekke seg over 8 år, er man nødt til å sette noe på papiret, selv om man ikke med dette binder Stortinget utover det som står i bevilgningsreglementet. Det er jo slik i mange tilfelle at man legger planer som skal gjennomføres, og at man er nødt til også å sette opp en finansieringsplan, uten at man dermed har forpliktet Stortinget til å bevilge disse beløpene hvert år. Det er faktisk det som er skjedd også i dette tilfelle.

Det eneste nye som er kommet inn, er at amerikanerne sier at vel, vi skal dekke halvparten av dette, hvis dere også dekker halvparten i tillegg til det ordinære budsjettet. Det synes jeg er et meget generøst tilbud. Så får da Stortinget hvert år bestemme om det vil bevilge disse pengene.

Hegna: Jeg er helt enig i det hr. Kjøs har sagt for så vidt. Men det som eventuelt blir nytt, er om det tenkes noen slags avtale om forpliktelse i forhold til en fremmed stat, det har vel aldri foreligget i forbindelse med en plan Stortinget har lagt opp på denne måten. Men at Stortinget kan legge en plan for 8 eller 10 år – som f.eks. en Nord-Norge-plan for 10 år – og så allikevel ha fullt herredømme over sine bevilgninger, er jo en kjent sak.

Statsråd Handal: Jeg skal bare til slutt nevne at når marineprogrammet har fått en litt fremskutt plass i diskusjonen, henger det sammen med at dette memorandum fra Amerika slutter med å si at de vil vurdere velvillig ethvert forslag om amerikansk deltakelse i programmet og tiltak som tar sikte på å styrke alliansens forsvar, som fører med seg at de land i alliansen som er i stand til det, øker sitt bidrag til fellesforsvaret. Det er bakgrunnen for at jeg nevnte dette.

Neste punkt gjelder da NATO's forsvarsplaner. Det dokument som foreligger der, er et memorandum fra den nye engelske forsvarsminister, Mr. Watkinson. Det er i og for seg interessant, fordi det gir uttrykk for et kanskje noe endret syn på forsvarsplanene i NATO. I dette papir som foreligger, heter det at NATO må konsentrere innsatsen om tiltak som vil inngå som ledd i den første fase av en krig, selv om dette skulle skje på bekostning av forberedelser for å dekke behovet i eventuelt etterfølgende fase. Her understrekes både skjoldstyrkens og den strategiske gjengjeldelsesstyrkes betydning for å bevare freden, men han kommer ikke inn på skjoldstyrkens sammensetning.

Det som er nytt, er at den britiske regjering nå har et mer nyansert syn på skjoldstyrkens betydning enn det som før var fremtredende da Duncan Sandys var forsvarsminister. Synet går da ut på at fellesforsvaret må for det første kunne ta på

seg begrensede aksjoner, uten nødvendigvis å måtte anvende kjernefysiske våpen. Forsvaret må ha en slik oppsetning, mobilitet og beredskap at det kan holde et mer omfattende angrep inntil vedtak blir truffet om bruk av kjernefysiske våpen, og inntil et slikt vedtak kan iverksettes.

Det er i og for seg den samme tankegang som general Norstad flere ganger har gitt uttrykk for, og som kan formuleres slik at det gjelder å fremtvinge en pause i fiendtlighetene på et tidligst mulig stadium, slik at det blir anledning til overveielser før en storkrig eventuelt bryter løs.

Jeg nevner dette, fordi det er et noe endret syn fra engelsk side som presenteres. Det er fullt overensstemmende med det syn som vi i Norge har hatt, og som det ble gitt uttrykk for i St.prp. nr. 23 for 1957 – det å legge vekt på den stående beredskap. Dersom dette syn blir inngående drøftet nå – hvis det blir drøftet – vil vi fra norsk side kunne gi uttrykk for en tilslutning til det.

Den utvikling som har funnet sted i det norske forsvar, er jo at det norske flyvåpen er oppsatt allerede i fredstid. Marinen vil bli det, hvis vi gjennomfører det nye marineprogram. Da vil vi få et ganske annet stort antall fartøyer – mindre fartøyer – utrustet i fredstid, slik at flåten går over fra å være en mobiliseringsflåte til å være en beredskapsflåte. Hæren har jo noen stående beredskap. Vi har redusert feltavdelingene. Det kan naturligvis være spørsmål om vi ikke bør stanse reduksjonen av feltavdelingene ved det nivå som vi nå er kommet ned på, ca. 56 000 mann.

Den tankegang som kom fram hos Mr. Watkinson, er en tankegang som vi fra norsk side fullt ut kan slutte oss til.

Kjøs: Jeg har ikke noe å bemerke til hovedlinjene i det forsvarsministeren sa, men jeg vil gjerne gjenta at jeg tror det vil være riktig å legge større vekt enn det hittil er gjort, på det vi har kalt lokalforsvaret tidligere. Det skulle jo nå bli styrket ved den plan som er under utarbeidelse i departementet. Jeg vil bare si at jeg legger nokså stor vekt på at det virkelig blir effektivt.

Hegna: For så vidt man skal dømme etter artikler i aviser og tidsskrifter, er det viktigste i den nåværende situasjon militærstrategisk at man i Europa ikke lenger uten videre regner med at Amerika vil sette sine gjengjeldelsesstyrker i aksjon ved en motstanders overskridelse av grensene mot øst. Det er, så vidt jeg forstår, en nokså alminnelig oppfatning. Når det gjelder la oss si fremskutte deler av Norge, kan vi vanskelig tenke oss at Amerika ville sette sitt apparat i gang for å forsvare den norsk-russiske grense.

Men jeg har inntrykk av at den samme tankegang strekkes videre. Enkelte går så langt som å si at det gjelder Europa som helhet, og trekker da den konklusjon av det at Europa må bygge opp noen ting slik at det selv kan sette i gang gjengjeldelsesaksjoner om Amerika holder seg tilbake.

Jeg vil ikke gå nærmere inn på dette nå, men det ville ha stor interesse om forsvarsministeren, når han kommer tilbake, kunne gi denne komite orientering om hvordan synet er på disse spørsmål.

Formannen: Jeg kan for så vidt slutte meg til det, som jeg tror det ville være ganske interessant å få en redegjørelse for det nye i britisk forsvarspolitikk. Det er jo også det meget interessante moment at man stiller et spørsmålsteget ved å bruke kjernefysiske våpen i første omgang, for å gi respitt for eventuelle handlinger som kan tenkes.

Røiseland: Hr. Hegna reiste spørsmålet om det kan tenkjast at det kjem eit åtak på eit eller anna land – ei grenseoverskridelse, utan at det løyser ut ein samla reaksjon frå dei andre. Men integrasjon av luftforsvaret må då tale i motsett lei? Får ein integrasjon av luftforsvaret, må då resultatet bli at eit samla NATO-luftforsvar blir sett inn mot åtak på det punktet. Då må ein rekne med at alle er engasjerte. Eg skjønar ikkje riktig samanhengen mellom desse to tinga.

Her er to forskjellige retningar innan NATO-politikken, som etter mi meining må kollidere med einannan. Den eine er at ein reknar med at det skal kunne bli ein viss isolasjon, det skal kunne bli eit åtak mot eit enkelt land, utan at det løyser ut ein samla reaksjon. Den andre er at vi skal sameine luftforsvaret og gå på alle med ein gong.

Formannen: Jeg tror det er en misforståelse her. Det har vel aldri vært stilt i tvil at det skal være en samlet aksjon. Men det hr. Hegna sa, var at man vil ikke sette gjengjeldelsesvåpen inn i første omgang, altså at en grenseoverskridelse f.eks. i Tyskland ikke med en gang fører til at Amerika avfyre langdistanseraketter.

Røiseland: La gå med det. Men eit åtak på Tyskland vil altså føre til at det amerikanske luftforsvaret kjem i full aktivitet med ein gong. Då må ein rekne med at dermed er krigen mellom USA og Russland i gang. Det er klart at det amerikanske luftvåpnet må også med ein gong gå til åtak på Russland, og at ein då kan hindre storkrig, skjønar ikkje eg. At det kanskje var råd å få hindra storkrig og få det avgrensa til ein meir lokal strid dersom vi ikkje hadde integrasjon, det er ei anna sak. No skjønar eg ikkje korleis det skal gå til.

Utenriksminister Lange: Jeg tror en her må sondre mellom innsats av gjengjeldelsesvåpen og samlet reaksjon. Jeg tror tankegangen er den at man ved et fremstøt – som kan være et fremstøt for å prøve motstandsviljen og motstandsevnen – kan tenke seg at det blir sørget for, både gjennom et integrert luftvåpen og eventuelt gjennom den brannslukningsstyrke som general Norstad arbeider for – sammensatt av kontingenter fra de forskjellige land – at det med en gang blir etablert en kampsituasjon hvor hele alliansen er etablert, uten at det nødvendigvis betyr innsats av de masseødeleggende våpen. Det er ut fra den tankegang at det sterkeste krigsavvergende element i hele NATO-alliansen nettopp er at en eventuell motstander vet at vi står en for alle og alle for en, at vi ikke kan plukkes hver for oss. Det er av avgjørende betydning at vi har innrettet våre beredskapsstyrker i

Europa slik at en alliansekampsituasjon blir etablert så å si de første timene av et eventuelt forsøksvis framstøt.

Statsråd Handal: Det er klart at det er ytterst vanskelig å diskutere spørsmålet om på hvilken måte den første fase kan komme til å utvikle seg. Men det som er av interesse nå, er at man i England har forlatt tankegangen om bare gjengjeldelsesvåpnet, og gått inn på tankegangen om å skaffe seg – jeg hadde nær sagt – mer av de konvensjonelle våpen og konvensjonelle styrker, for å gjøre det som er mulig for å begrense en aksjon i første omgang.

Hvilke momenter vil være avgjørende i en slik første fase? Først og fremst hvilke styrker som er satt inn på en eventuell grenseoverskriding, størrelsen av styrkene, hvilke etterretningsmeldinger man har, hvilke muligheter man har for å vurdere oppladningen bakover. Tross alt vil disse faktorer bli medvirkende. Derfor tror jeg det er en riktig tankegang den som general Norstad har gitt uttrykk for, om å skape en slik mobil styrke sammensatt av flere nasjoner, for å kunne bruke den og eventuelt begrense aksjonen i første omgang.

Nå vel, dette leser vi i avisene og dette leser russerne i avisene. Vi kan naturligvis diskutere fram og tilbake og ingen kan med sikkerhet si hvilken utvikling som er mulig. Men det som det nå er viktig å slå fast, er at den tankegang gjør seg mer og mer gjeldende at man vil gjøre alt man kan, for å begrense situasjonen i første omgang – for å få tid.

Det neste punkt på dagsordenen heter samarbeid vedrørende forskning, utvikling og produksjon. Selv om det er mye materiale som ligger her, tror jeg jeg skal begrense det. Dette er et spørsmål som har vært stadig under debatt. Det er blitt mer og mer samarbeid i forskning og utvikling. Det er ytterst vanskelig å komme videre på produksjonssamarbeidet, for her vil naturligvis nasjonale interesser komme inn i bildet, og da er det vanskeligere å få det koordinert.

Vi er nå kommet med i dette «Sidewinder»-prosjektet. Det vil ikke føre til noen utgift for oss, men føre til inntekt for oss. En felles produksjon vil i det hele tatt ikke føre til noen økt utgift for de land som ikke er med. Men vi håper jo etter hvert å komme fram til mer standardisering av materiell og mer fellesproduksjon på den måten at enkelte land påtar seg deler eller komponenter av et våpen, og at man så får satt det sammen av komponenter fra forskjellige stater. Det ligger i dag tre papirer i denne saken. Jeg tror ikke på at man kommer fram til noen avgjørelse i dette. Jeg skulle tro at man i første omgang på ny kommer til å måtte nedsette en komite for å vurdere disse tre papirer som ligger på bordet. Men fra engelsk side er det nå i alle fall større interesse enn tidligere for en slik felles produksjon. Det betrakter vi som et tegn på at man fra engelsk side er interessert i bedre økonomisk samarbeid innenfor NATO, nettopp fordi vi har fått en slik handelspolitisk oppsplitting av Vest-Europa.

Vi er interessert i en slik felles produksjon, for vi håper derigjennom å få en billigere produksjon. Men jeg skulle tro at det ikke er nødvendig her å si noe mer om dette. Det vil bli bildet på møtet som vil bli bestemmende for utviklingen.

Det neste spørsmål som er på tapetet, er en endring i prosedyren for den årlige årsoversikt. Det er en sak som er tatt opp fra Norge. Den er blitt drøftet i en egen komite. Det er et spørsmål om denne sak i det hele tatt kommer til å bli drøftet på dette militære møte, om den ikke blir overlatt til det faste råd.

Det er nå forslag om at det hvert tredje år skal utarbeides en såkalt tre-årsoversikt, etter at NATO-myndighetene har fremlagt en fem-årsplan. Disse forslag skal så vurderes i de forskjellige land, behandles gjennom eksaminasjon i årsoversikten osv. Det er kanskje av mindre interesse for komiteen her.

Det neste spørsmål som står på dagsordenen, er av mer politisk art. Det er spørsmålet om forsyningsmessig dekning innenfor NATO-alliansen. Det er det tyske spørsmål som står på dagsordenen. Det er fra tysk side sendt inn et lengre memorandum som forteller om de vanskeligheter Tyskland vil ha for å kunne dekke sine forsyningsmessige behov for den periode som NATO har basert seg på at man skal søke dekning for – 90 dager. De peker på at deres område er for lite i dybden til å kunne gi tilstrekkelige muligheter på en slik måte at de kan trekke på dem under en eventuell krig. De peker også på spørsmålet om havneanlegg. De peker videre på at deres område er ytterst knapt – for ikke å si absolutt for lite – for trening av luftforsvaret. På grunn av de restriksjoner som det er med hensyn til luftruter osv., vil de ha ytterst store vanskeligheter med å dekke seg med hensyn til areal der. De er opptatt av at man innenfor NATO må drøfte løsningen av forsyningsspørsmålet og også drøfte spørsmålet om ikke forsyningene bør være et NATO-ansvar og ikke lenger et nasjonalt ansvar, slik som det er i dag. De peker på at nettopp dette at det er et nasjonalt ansvar, skaper visse vanskeligheter for Tyskland med å få plasert sine forsyninger på en riktig måte, og de tar da dette spørsmål opp til drøftelse.

I denne saken foreligger det bare ett dokument fra tysk side. Det er langt, utførlig og inneholder en rekke tall som naturligvis må vurderes. Der vil sikkert bli en god del diskusjon om dette på grunnlag av det som er skjedd med hensyn til det tyske initiativ i Spania, og på grunn av den allianse som der er. Jeg tror man i NATO må innrømme at Tyskland på dette område har en vanskelighet å kjempe med, og at man innenfor NATO bør medvirke til å få løst dette problem på en for NATO tilfredsstillende måte.

Jeg skulle tro at vi fra norsk side bør gå inn for – men la meg understreke at det ennå ikke er utformet, for dette er jo ikke så gammelt ennå – at dette tyske memorandum bør underkastes en analyse av NATO's militære myndigheter og deretter fremlegges for Rådet til politisk behandling i forbindelse med infrastrukturprogrammene, slik at man følger den vanlige prosedyre. Jeg skulle også tro at vi fra norsk side bør fremheve at det for Nordflankens område kun kan bli tale om en løsning av dette spørsmål gjennom NATO-infrastrukturanlegg, som vi alltid har hevdet må passes og kontrolleres av nasjonale styrker. At vi vil stå overfor dette spørsmål gjennom de nye infrastrukturprogrammer, tror jeg vi må gjøre oss fortrolige med. Noe annet vil være urealistisk. Når de i Tyskland har det slik – i all fall er det det som pekes på – at de kun kan dekke 30-40 pst. av de forsyninger som de bør ha, er man naturligvis nødt til å ta hensyn til dette og forsøke å finne en løsning. Men løsningen må da finnes innenfor NATO-organene og skje

på fellesfinansiert basis, man må følge den vanlige prosedyre. Nå har man jo fra tysk side etter hvert fått lagre i Belgia og Holland, og også i Frankrike, men det har altså ikke vært tilstrekkelig.

Dette er et spørsmål som naturligvis vil oppta en del plass på dagsordenen denne gang.

Formannen: Er det noen som forlanger ordet?

Hegna: Når man legger opp videre slike planer – det er mange ting som kunne sies om det, selvfølgelig – må jeg si at det ville være en fordel om slike forsyningslagre ble lagt opp i land som i størrelse er noenlunde jevnbyrdige med Tyskland, og da må det da være plass i Frankrike og i England. Det er ganske klart at mellom de forskjellige land, selv om de innenfor rammen av en avtale kan stå rent avtalemessig likt, er det en reell forskjell som ingen kan se bort fra. Noe av det som man har lagt vekt på, er jo å få forsyningsssystemet slik lagt opp at man kunne være sikker på at det utenrikspolitisk og militærpolitisk sett til enhver tid ble et NATO-anliggende, og ut fra et sånt synspunkt måtte vel hensikten best kunne oppnås ved at i den utstrekning det er nødvendig at Tyskland har forsyningslagre utenfor tysk område, burde slike lagre plasseres i Frankrike og England. Selvfølgelig kan det komme på tale visse plasseringer med sikte på en bestemt krigssituasjon – det kan komme inn som et moment, men så vidt jeg skjønner, ikke som noe vesentlig moment. Det som jeg synes er litt betenkelig, det er at der ser ut til å være en motvilje fra tysk side mot å ha slike lagre i Frankrike og i England, man vil heller ha dem i Spania og i Nederland og andre steder. Jeg tror det kunne være grunn til å forsøke så langt som det er mulig å ha noen innflytelse på det, å få dette systemet bygget opp i forbindelse med makter av noenlunde jevnbyrdig karakter.

Utenriksminister Lange: Jeg tror det er å fortegne bildet noe, å si at der på tysk side er en motvilje mot å få løst dette problemet i samarbeid med Frankrike, eventuelt med Storbritannia, og at det er ut fra en slik motvilje at disse følerne overfor Spania er kommet i stand. Jeg tror heller man må snu det og si at det er den motvilje som har vært vist særlig fra fransk side mot å løse problemet for de tyske styrker på fransk område, som har vært bakgrunnen for de tyske følerne overfor Spania.

Hvor det gjelder vår egen plassering i dette bildet, tror jeg ikke vi kan se bort fra at i samme monn som vi insisterer på – og det synes jeg vi skal gjøre – at dette problemet må løses innenfor NATO's geografiske område, i samme monn vil kravet eller i hvert fall spørsmålet kunne bli reist overfor oss: I hvilken utstrekning er dere villige til å bidra?

Når det tales her om at problemet må løses av de *store* land – denne relasjon betyr det store i geografisk utstrekning – skal vi ikke glemme at Norges geografiske område er like stort som De britiske øyers, og det er atskillig tynnere befolket, sånn at det utenfra sett fremstiller seg som langt mindre vanskelig å finne egnede områder i Norge enn i det tett befolkede Storbritannia.

Jeg bare nevner disse momentene, for vi kan ikke bare se tingene ut fra vår egen synsvinkel. Vi må forsøke å sette oss inn i tankegangen hos de andre. Jeg trekker ikke av dette noen videre slutning enn at jeg tror at vi under utformingen av de fremtidige infrastrukturprogrammer ikke kan opprettholde en rent negativ holdning til spørsmålet om ytterligere NATO-lagringskapasitet og NATO-lagre i Norge for å ta vare på også tyske behov som ikke kan tilfredsstilles i andre NATO-land.

Formannen: Jeg vil bare si at jeg er fullt oppmerksom på den problemstilling som utenriksministeren der reiste, og problemet vil jo utvilsomt bli presentert i den form. Men her tror jeg det nettopp vil være, som forsvarsministeren pekte på, en fordel om dette kunne bli et klart NATO-ansvar. Og når jeg sier et klart NATO-ansvar, mener jeg det fullt ut, at det da ikke er slik som sist, at det er NATO-baser, mens alle og enhver vet at de er bestemt for Tyskland. For jeg ser det slik at hvis disse forsyningslagrene fremdeles skal være et nasjonalt ansvar og de skal spres for Tysklands regning i de forskjellige land og eventuelt da hos oss, vil det bli en sterk politisk belastning i vårt forhold til Sovjet-Samveldet. Derfor ville det være en uhyre fordel om det kunne skje som et NATO-ansvar, og jeg synes at man fra norsk side burde knytte sin villighet til å gjøre noe i den forbindelse, til at det blir et NATO-ansvar.

Så må jeg si, når det gjelder dette med Spania, at jeg så forleden en militær uttalelse fra relativt høyt hold hvor det ble sagt at man ikke kunne forstå hva Tyskland skulle med militære forsyninger i Spania, for under en krig ville de ikke være av noen synderlig verdi. Vel – det har ikke jeg forutsetninger for å uttale meg om, men det var som sagt en ganske høy militær som sa det.

Henrik Svensen: Jeg har vanskelig for å se begrunnelsen for at lagrene fortrinnsvis skal plasseres i stater som er jevnbyrdige i størrelse eller i styrke. Det vesentlige moment, for å bruke hr. Hegnas eget uttrykk, må jo være at lagrene plasseres der hvor det er størst sannsynlighet for at de vil bli brukt i en krisesituasjon, og i så henseende synes jeg nok at vårt land kommer sterkt inn i bildet. Men jeg er ellers helt ut enig med forsvarsministeren og med utenrikskomiteens formann i at det som er viktig fra vår side, er å forsøke å få gjort disse anleggene til rene NATO-anlegg.

Statsråd Handal: Naturligvis, det kan argumenteres frem og tilbake i denne saken, men vi er også nødt til å vurdere de oppgaver som skal løses og hvor de i første omgang må løses. Nordkommandoen har området til og med Schleswig-Holstein. Der står det tyske styrker. Det er en ganske liten strekning fra den østtyske grense til oppmarsjen gjennom Danmark, og utløpet gjennom Beltene er av den aller største betydning for hele NATO-forsvaret. Det er understreket gjennom mange år fra NATO-hold at de vil satse det de makter for å holde utløpet gjennom Beltene. Det betyr at man må regne med at en del av både den tyske og den danske flåte må ha lagre å trekke på i området nord for Danmark. Danmark er gått med på

fellesfinansierte lagre, vi er gått med på fellesfinansierte lagre. Vi må regne med at disse behov ikke er dekket med det som vi gikk inn på under 6. del. Jeg tror vi må se realistisk på det. Den flåten som må ut av Østersjøen, må ha sine forsyninger, og de må ligge gunstig til, i nærheten av det sted hvor oppgavene skal løses. Jeg tror det er en illusjon å tenke på en annen måte. Men det som er det viktige, er jo at disse lagrene skal stå under en NATO-kommando, og derfor er vi interessert i å støtte det tyske forslag om at forsyningsspørsmålet blir et NATO-spørsmål.

Hegna: Jeg vil for mitt vedkommende bare si at betraktninger omkring de rent militære sider av saken kan man jo anstille av forskjellig slags, og man kan jo tydelig merke at noen av de betraktninger som anstilles, er nokså foreldede i forhold til den situasjon som vil foreligge. Men det er en sak for seg. Det som vi i siste instans må vurdere, er jo det som formannen understreket, nemlig den rent politiske side av saken. Den må vi jo ha vesentlig for øye når vi skal ta standpunkt til de spørsmål som her måtte reise seg.

Statsråd Handal: Det er en sak som jeg nevnte for formannen for en tid siden, og som jeg gjerne vil ha nevnt her i komiteen.

Det har i lang tid vært et ønske om at den norske forsvarsminister skulle komme til Bonn. I begynnelsen av året kom der også underhånden en forespørsel. Regjeringen drøftet den, og vi kom på det tidspunkt til at jeg på hjemvei fra Paris skulle avlegge et slikt besøk i Bonn, og i overensstemmelse med det ble det også svart til Bonn.

La meg si med en gang at alt dette skjedde før vi kjente noe til Spania-spørsmålet. Nå har jeg i dag av personlige grunner måttet skrive at besøket ikke kommer i stand. Derimot kommer statssekretæren, som har en innbydelse stående fra tidligere som en gjenvissitt etter at den tyske statssekretær dr. Rust var her oppe, til å avlegge dette besøket. Vi er jo, sett ut fra enkelte spørsmål på produksjonssiden, interessert i et slikt besøk. Vi er interessert i å få drøftet det norske Terneprosjekt og få Tyskland til å kjøpe det, vi er interessert i en videre utvikling med hensyn til Nasty, vi er interessert i også at der kjøpes ammunisjon fra Raufoss – Tyskland er det land som i dag er på markedet for kjøp av ammunisjon, og det er NATO-ammunisjon – og så er vi interessert i å selge mer L-70-kanoner fra Kongsberg til Tyskland. Det er fra tysk side gjort oppmerksom på at de er interessert i å få en samtale på høyt plan om forskjellige spørsmål.

Jeg ville bare meddele dette. Hvis man mot formodning skulle se i pressen at jeg skal avsted, så er det altså ikke meg det gjelder, men statssekretæren.

Formannen: Jeg kan bare si at jeg håper statssekretæren også vil ha De seks og De syv i tankene når han er i Bonn.

Røiseland: Og eg ynskjer han bare god reise.

Møtet hevet kl. 10.25.